

BARTÓK BÉLA

Húsz éve halt meg, idegen földön Amerikában, századunk egyik legjelentősebb zenei egyénisége, Bartók Béla. Nevét a legnagyobbak között emlegetjük, de ha sokoldalú tevékenységét értékeljük, nyugodtan állíthatjuk századunk első felében élt muzsikus egyéniségek közül is, első helyre géniuszát. Hisz amellettt hogy a világjáró zongoraművész kiváló előadó hírében állt (különösen Bach és Beethoven játéka-ra emlékeztetnek igen elismerően a korabeli kritikák) zeneszerzőként Liszt Ferenc kései műveiben megnyitott úton haladva forradalmasítja századunk magyar zenei nyelvezetét, ugyanakkor Kodály Zoltánnal együtt a magyar és a szomszédos népek dalait menti meg. szinte a huszonegyedik órában a feledéstől népdalgyűjtő útjai során. Mint zenetudós, a folklór terén végzett felbecsülhetetlen értékű munkát, a Zeneakadémia tanáraként pedagógiai tevékenységével segíti a monarchia éveiben erősen német befolyású zenekulturális életünk frissítését.

Ma már természetesnek tartjuk értékelésekor azt, hogy alkotómunkája az egyetemes zenetörténet legnagyobbjai közé emeli. Épp ezért érdekes, hogy csak néhány hónapja döbrentünk rá: eddig tulajdonképpen nem volt igazi Bartók-életrajzunk. Megjelent ugyan az évekkel ezelőtt népszerű „Élete képekben” sorozatban egy rövid, többnyire puszta életrajzi adatokat szolgáló kötet, foglalkozott Bartók Béla életével, munkájával, számtalan monográfia, kritika.

egy-egy műveinek elemzésével is hozzájárultak a magyar és külföldi zenetudósok, esztéták széleskörű ismertetéséhez. Lexikonok, zenetörténeti kiadványok a megfelelő helyeken feltétlenül írnak a nagy magyar zeneköltőről. Életének, egész életművének, fejlődésének, harcainak összefoglalására azonban ezideig senki sem vállalkozott.

Ezért öröndetes kétszeresen is, hogy a „Gondolat” kiadó megjelentette „Kis zenei könyvtár” sorozatának legújabb kiadványaként Ujfalussy József zenetörténész és esztéta összefoglaló és elemző írását Bartók Béláról, a nagy zeneszerző halálának huszadik évfordulója alkalmából.

A különböző művészeti ágak esztétikájának kidolgozásában, tanulmányozásában kétségtelenül a zeneesztétikusoknak volt a legnehezebb dolguk a zene viszonylag elvontabb kifejezőformái miatt. Nem véletlen, hogy a marxista esztétikusok is csak elég későn — Szovjetunióban is alig 10—15 éve — nyúltak egyre határozottabban ehhez a témához. A magyar zeneesztéták közül különösen sokat, köszönhetünk Ujfalussy Józsefnek, aki századunk zenéjének — így Bartók Bélának is — kitűnő ismerője, kutatója, elemzője. Ő az első, aki Bartók Béláról a rendelkezésére álló bő anyagból először mer vállalkozni Bartók Béla életének, munkásságának viszonylag részletes ismertetésére. A Bartók életrajz kései születéséhez természetesen hozzájárult a személyi kultusz idejének káros ha-

tása, amikor még részben nem merte felismerni Bartók Béla értékeit a hivatalos zenei közvélemény. Nem véletlen, hogy ekkor még az Operaház színpadán sem szerepelt a szerző egyik legremekőbb színpadi műve, a Csodálatos mandarin. Nem ismeretlen jelenség ebben az időben, hogy nemzeti javainkkal, művészeti múltunkkal nem megfelelően sáfarkodunk. Hasonló jelenségekkel találkozhatunk az irodalom és képzőművészet terén is. Bartók Béla értékeire is csak az első zenei plénum alkalmával döbbsentünk rá 1951-ben, amikor Saporin professzor, a plénumon résztvevett szovjet küldöttség nevezetős vezetője figyelmeztette a Zeneművész Szövetséget, hogy megfelelünk a magyar zenei élet két legnagyobb alakjáról, Liszt Ferencről és Bartók Béláról.

Ettől a pillanattól kezdve indult el az az óriási kutató és elemző munka, mely még most sem teljesen befejezett, hisz még mindig kerülnek elő újabb és újabb Bartók-dokumentumok. Minden esetre a most megjelent Bartók életrajz egy olyan fontos állomása Bartók-kutatásainknak, mely méltó nagy zeneszerzőnk halálának húsz éves évfordulójával kapcsolatos megemlékezésre.

A könyv maga rendkívül izgalmas és érdekes olvasmány, mind a szakemberek, mind a csupán zenekedvelők számára. Párhuzamosan tárgyalja Bartók életét az egyes műveinek születésével, azok körülményeivel. Ezen keresztül könnyebben megismerhetjük a szerző emberi nagyságát, zenedarabjai születésének indítékait, ezen keresztül egész életműve közelebb kerül hozzánk. Kétségtelenül ma is sokan vannak még, akik Bartók Béla zenéjét nem tették magukévá. Az ilyenek többnyire csak felületesen ismerik a szerző egyes darabjait. Bartók Béla életművének megismeréséhez, megszeretéséhez ez nem elég. Műveiben any-

nyira — szinte kitapinthatóan — tükröződik korának társadalmi hatása és benne a szerző állásfoglalása, hogy tökéletes megértéséhez közelebről meg kell ismernünk Bartók Bélát, az embert, a zeneszerzőt, az igazi hazafit.

Ehhez ad jó segítséget Újfalussy József kitűnő könyve. Igaz, a könyv egyes részei, különösen a művek elemzésével kapcsolatos zenei, hangnemi, formai fejtegetései elsősorban a szakembereknek szólnak, de ezek feltétlen megértése nélkül is közelebb jut olvasója Bartók Bélához. Különösen értékes része a két kötetnek három színpadi műve: A kékszakállú herceg vára, A fából faragott királyfi és A csodálatos mandarin — részletes, világos elemzése. Ez a részlet annyi új rejtett szépséget, mondanivalót tár fel még azoknak is, akik a darabot jól ismerik, mely a könyv olvasása nélkül legfeljebb sejtés maradna.

Bartók Béla nem tudta elviselni a faszizmus éveinek nyomasztó légkörét. Életének utolsó éveit ezért Amerikában töltötte. Hosszas vívódás után szánta rá magát az önkéntes emigrációra. Ez a nyugtalan kor is erősen rányomja bélyegét ebben az időben született műveire. Az emigráció éveiben a gyötrő honvágy sem nyomtalan, ezt elemzi igen találóan és lebilincselően Újfalussy József a zeneszerző utolsó nagy művével, a Concertóval kapcsolatban.

Csak néhány momentumot ragadtam ki most a könyv értékeiből, de összefoglalóan megállapítható, hogy Újfalussy József könyve nem csak hézagpótló kiadvány, de első olyan életrajz is Bartók Béláról, melyet már rég időszerű és szükséges lett volna megjelentetni. A könyvet nem nélkülözheti sem a szakember, sem az a zeneszerető zenehallgató közönség, mely meg akarja ismerni Bartók Bélát, rajta keresztül századunk modern muzsikáját. Lehet,

hogy néhány év múlva akár részletesebb, akár újabb anyagokat, kutatási eredményeket feltáró könyv jelenik meg Bartók Béláról, pillanatnyilag azonban feltétlenül ez a két kötetben megjelent munka az, mely századunk zenei büszkeségét méltó helyre állítja.

Ezért örülhetünk a „Gondolat” kiadó segítségének, hogy két kötetben, mintegy 700 oldalon, sok fényképpel megjelentette Újfalussy József kitűnő és a maga nemében egyedülálló Bartók-élet-

rajzát. Az azonban már kissé elszomorító, hogy Bartók Béla életrajza Magyarországon mindössze 3700 példányban jelenik meg -- mint azt az ismertető közli. Reméihetően még több kiadást fog megérni ez a könyv. Ezt követeli tőlünk a magyar és az egyetemes zenei élet egyik legnagyobb géniusza, Bartók Béla iránti tiszteletünk.

VIRÁG LÁSZLÓ

Nemes György:

Egyetlen pillanat

Az 1965. évi könyvhétre jelentette meg a Magvető kiadó Nemes György regényét, az „Egyetlen pillanat”-ot.

Ezt a tényt nem előzte meg kiemelt reklámozás, nem is követte szenvedélyes vita. Néhány recenzió, vagy kritika íródott róla, s ezek egyértelműen dicsérik, az utóbbi évek egyik igen jelentős eredményeként könyvelik el. S valóban az is! Nem tartozik a robbanó hatású alkotások közé. Nincs benne semmi szokatlan, megdöbbentő kuriózum, de elolvasás után nem hagyja nyugton az embert, Egy-egy mozzanata, gondolata állandóan visszatér, s egyértelmű állásfoglalásra kényszerít. Nem lehet szabadulni a könyvtől addig, míg a felvetett problémákra meg nem adjuk a határozott választ — önmagunk számára.

A „fülszöveg” vallomása első pillantásra sokszor megírt, szokványos történetet sejtet, de a hangsúlyozott őszinteség, a nem „utólag mindent bölcsen

magyarázó” írói szándék az együttalkotás izgalmát igéri az olvasónak. Magával hívja felnőtteket az őszinte önvizsgálat gyötrelmes útjára, s inti a mai 20—30 éveseket a gondolkodásra, felelősségre.

A történet: Papp Péter 48 éves újságíró, a Párizs közelében történt repülőgép szerencsétlenség áldozata lett. A zuhanás néhány másodpercében, az élet és halál mezsgyéjén adatot egyetlen pillanatban „emlékezése mély vizéből felbukkan mindaz, ami fennmaradt az idő szűrőjén”: egy közéleti érdeklődésű és telítettséges ember hite, csalódása, sikerei, kudarcai, örömei, szenvedései, nemzedékének megpróbáltatásai és küzdelmeinek csodálatos eredményei.

A történet bonyolítása, de inkább a történés során felvetett problémák bizonyítják, hogy az író nemcsak átélte azt a kort, hanem tevékenyen benne élt a közéletben.